

Can Coll

Lliçà de Vall

Ubicació

Comarca: Vallès Oriental
Lloc/Adreça: Avinguda del Pla, s/n
Emplaçament
Alçada: Carretera C-155 (Avinguda del Pla), al km. 13,7 trencall sud 109

Coordenades:

Latitud: 41.58492
Longitud: 2.24019
UTM Est (X): 436667
UTM Nord (Y): 4603971

Classificació

Número de fitxa 08108 - 3
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Edifici
Estil / època: Medieval Modern Renaixement Contemporani Neoclàssic
Segle XI-XX
Autoria de l'element: A. Vertuchi (pintor)
Estat de conservació Regular
Notes de conservació: En procés de restauració. S'han restaurat cobertes i façanes, i queden pendents intervencions a l'interior
Protecció Legal
Tipus de protecció: BCIN
Europea – Atributs inspire: National Monument Record – Civil
Observacions protecció: Núm. registre BCIN: 988-MH / R-I-51-5511 Decret de 22/04/1949, publicat al BOE a 05/05/1949
Número inventari IPA 1087
Generalitat i altres inventaris
Accés Fàcil
Ús actual: Lúdic/Cultural

Titularitat	Pública
Titular:	Ajuntament de Lliçà de Vall
Fitxes associades:	
	<u>Capella de Sant Joan Baptista</u>
	<u>Can Coll (jaciment)</u>
	<u>Pou de glaç de can Coll</u>
	<u>Mina de can Coll</u>
	<u>Mina dels Set Socis</u>
	<u>Jardins de can Coll</u>
	<u>Lledoner de can Coll 1</u>
	<u>Col·lecció de can Coll</u>
	<u>Lledoner de can Coll 2</u>
	<u>Goigs de Sant Joan Baptista de can Coll</u>
	<u>Goigs de Sant Vicenç i Santa Clara de la capella de can Coll</u>
Autoria de la fitxa	Jordi Piñero Subirana
Data de registre de la fitxa:	dv., 12/11/2021 - 16:33

Descripció

Antiga masia transformada al segle XVIII en una casa-palau de característiques senyorials que inclou en el seu recinte una torre del segle XVI (amb una capella a la planta baixa), la part residencial noble, una construcció auxiliar a migdia que servia com a taller, un ampli jardí situat al sud i un altre espai també enjardinat al vessant nord de la casa.

La torre constitueix l'element exteriorment més significatiu. Es tracta d'una construcció imponent i de gran qualitat que fou bastida l'any 1576. És de planta quadrangular i de cinc pisos d'alçada, amb coberta a quatre vessants i coronada per una campanar d'espada. La part inferior consta d'un sòcol lleument atalussat fet amb grans carreus ben escairats i separat per una cornisa. Al seu damunt, les tres cares principals compten amb finestres de pedra amb ampits i guardapols motllurats. El parament és arrebossat i a les cantonades queda perfectament perfilat amb carreus. Els quatre vessants de la coberta, molt inclinats, destaquen per les teules vidriades de color blau i blanc. En la recent restauració han hagut de ser renovades. Sobre el sòcol hi ha una baix relleu ricament decorat, amb les figures de dos àngels que sostenen un escut i es recolzen en una inscripció que diu: "FONCH EDIFICADA LA PRESENT TORRA PER LO HONORABLE PERE COLL A VII DE ABRIL MDLXXVI". A l'interior de l'escut hi podem veure un turó en forma de coll amb una creu, que és l'emblema de la família Coll. La torre té dos rellotges de sol: un de circular a la cara sud i un altre a la cara est. El primer era de tarda i l'altre de matí.

A la planta baixa hi ha emplaçada la capella, dedicada a Sant Joan Baptista. Fou beneïda l'any 1600 i substituïa una anterior capella romànica, del segle XI, que es trobava dins de la casa. Més tard, en una data incerta, s'amplià cap a ponent amb un cos annex. A l'interior hi destaquen les pintures fetes l'any 1963 per Maties Palau Ferré, un deixeble de Picasso. Són grans olis sobre fusta que il·lustren el tema de les relíquies de sant Vicenç i santa Clara, que van ser portades a can Coll l'any 1797. L'altar és obra de Josep M. Subirachs.

La part residencial adopta la forma d'un gran casal que és fruit de l'ampliació del mas cap a llevant tot constituint un cos allargat, força homogeni. És de planta rectangular, amb planta baixa, un pis i golfes, i té adossat un cos més estret a ponent que s'allarga més enllà de la torre. Les dues primeres crugies corresponen a l'antiga masia, de la qual es conserva un bonic portal adovellat. Posteriorment, la casa s'amplià lleugerament a la dreta i per la part posterior. Ja al segle XVIII (entorn de 1743) es va portar a

terme la gran ampliació quan l'edifici va més que duplicar la seva superfície tot estirant-se cap a l'est. El resultat és una façana considerablement llarga i ben ordenada mitjançant set eixos d'obertures. A la planta baixa hi trobem dos portals i finestres emmarcades amb pedra carejada; el primer pis és ocupat per balcons, i al nivell de les golfes es combinen obertures més petites en forma de finestretes quadrades i ulls de bou ovals. La façana posterior manté aquests eixos però amb obertures més petites. Des de la masia hi ha un pont llevadís que connecta amb la torre, de manera que en cas de necessitat es podia tancar i quedava aïllada.

L'aspecte exterior relativament auster de la casa contrasta amb la magnificència de la decoració interior. A la planta baixa hi havia l'habitatge dels masovers, on destaquen àmplies estances cobertes amb volta catalana, algunes decorades amb pintura. Bona part d'aquests espais foren adaptats com a restaurant a la dècada de 1970. A l'angle nord-oest hi ha el celler, reformat a la segona meitat del segle XX.

El primer pis acull la part residencial noble, que respon a la distribució al segle XVIII. Un llarg passadís dóna pas a cinc habitacions amb alcova profusament decorades i amb pintures murals neoclàssiques. Les habitacions també estan connectades entre si per la part davantera, encarada a la façana principal. El mobiliari fou adquirit pels darrers propietaris i correspon a diferents èpoques i estils. Destaca una sala noble de dimensions considerables que es devia utilitzar per fer-hi recepcions, balls o actes rellevants. Les parets i el sostre conserven unes interessants pintures de tall neoclàssic firmades per l'italià A. Vertuchi, de la primera meitat del segle XVIII. S'hi representen les quatre virtuts cardinals, cadascuna identificada amb un rètol escrit en català. La casa també té un gran menjador i altres habitacions d'àmbit familiar.

Les golfes, que són força àmplies, acollien les estances del servei i també el galliner, colomar i espais per emmagatzemar el gra.

L'exterior de la casa compta amb un interessant jardí a la part de migdia, poblat amb lledoners i altres arbres, i embellit amb truanes, petits estancs i elements ornamentals de pedra. Anteriorment hi havia uns horts. Al sector nord hi ha un altre jardí que abans tenia una bassa d'amarar cànem, avui transformada en piscina. Per aquesta zona hi passa la mina de can Coll. Actualment és entubada però encara s'hi conserva un pou de registre i, prop del portal d'entrada al recinte, un sifó o bufador que ja no està en ús.

Observacions:

Dades documentals facilitades per l'Arxiu Municipal i pel Centre d'Estudis i Recerca de Lliçà de Vall (CER).

Història

A l'indret de can Coll ja hi havia un establiment d'època romana. Així ho fa pensar el fet que es recollís material arqueològic d'aquesta època, tot i que molt escadusser, a la zona sud de la masia. El lloc era estratègic, ja que es trobava vora una cruïlla de la via romana anomenada dels Vasos Apol·linars.

En època medieval les primeres notícies de l'indret són força antigues. Es refereixen a la capella de Sant Joan, documentada l'any 1009. Probablement la masia és originària també d'aquesta època. Estava en possessió de la família de cognom Coll, que la va mantenir al llarg dels segles posteriors. Dels seus orígens només en coneixem notícies disperses. El 1312 Berenguer Coll és denunciat perquè no cohabitava amb la seva esposa sinó que tenia una concubina, anomenada Elisenda de Torra. El 1325 apareix documentat Jaume de Coll; el 1325 Guillem, filla de Ramon del Coll; entre començaments del segle XIV i mitjans del

XVI hi ha documentats diversos Jaume Coll o de Coll. Tot sembla indicar que aleshores la família ja era una de les més notables del terme. Així, l'any 1344 Bernat de Vilademany, que tenia la jurisdicció del castell de Lliçà, encomanà el seu domini així com la batllia corresponent a Jaume Coll. El 1413 Pere Coll també era batlle i s'encarregava de recaptar els censos del castell, i el 1500 un altre membre de la família, també de nom Jaume Coll, torna a aparèixer com a batlle del terme.

Al segle XVI la família Coll tenia ben consolidat un estatus preeminent dins del terme de Lliçà de Vall, tal com ho demostra la construcció el 1576 de la imponent torre al costat de la masia. Aquesta tenia una funció defensiva, ja que en cas de perill la part superior podia aïllar-se de la planta baixa. Això es pot entendre en el context del bandolerisme que va imperar en aquesta època, i que al Vallès va tenir una incidència especialment destacada. També tenia, però, una clara funció simbòlica, ja que era una manifestació visible del poder de la família que, d'aquesta manera, s'assimilava als senyors feudals i als seus castells. En altres masos de l'entorn es van donar casos similars, per exemple a can Draper (Ametlla del Vallès), on dos anys abans es va construir una torre pràcticament idèntica. Segons la inscripció que hi ha a la torre de can Coll, aleshores el propietari era Pere Coll. Als baixos de la torre hi havia la nova capella de Sant Joan, que va substituir l'antiga i que fou beneïda l'any 1600.

Ja des d'antic la propietat de can Coll incloïa terres fora del terme. El 1542 hi ha notícia de la compra de terres a Lliçà d'Amunt i a Parets del Vallès. Als segles XVI i XVII hi ha diversos membres de la família documentats. Entre d'altres: Joan Coll (1553, 1559, 1563), Pere Coll (tercer terç del segle XVII), Jaume Coll (1579), Pere Coll (1580, 1581, 1585), Jaume Coll (1592, 1606, 1607, 1609), Miquel Coll (1640), Miquel Coll, Joan Coll, Reverend mossèn Romeu Coll, Pere i Antiga Coll (1643), Elisabet Coll i Fontanet, viuda de Miquel Coll (1665).

Al segle XVIII els Coll van protagonitzar un ascens social encara més important i molt probablement van establir vincles amb l'alta noblesa. Cap a mitjans d'aquesta centúria la pubilla Gertrudis Coll es casà amb Joan Llança, del qual el 1762 es diu que era "caballero doncel" (una condició que indica cert grau nobiliari). El 1776 hi ha documentat un fill del matrimoni: Anton Coll i Llança. Els Llança eren una de les cases nobles més antigues de Catalunya; sembla que eren una branca dels ducs de Solferino, una nissaga que comptava amb el títol de Grans d'Espanya. Amb aquest enllaç la família estrenyia els seus vincles amb l'alta societat barcelonina i ampliava el seu patrimoni amb terres per tot el Vallès i més enllà. La masia fou ampliada i transformada en una casa-palau de característiques senyoriales, a l'estil dels palaus francesos. La sala noble es devia utilitzar per fer-hi recepcions o balls, i es decorà amb pintures de l'italià A. Vertuchi. Aquesta ampliació es devia fer al terç central del segle XVIII, la data de les pintures està indicada a sobre del fris que hi ha a la porta d'accés a la sala noble, on es troba inscrit el nom de A. Vertuchi i la data, en la qual no es llegeix bé la desena (1732 o 1752).

Entorn de 1777 es van fer també millores a la mina de can Coll: una infraestructura hidràulica d'origen medieval que anava de Lliçà d'Amunt fins a la masia i que feia anar diversos molins i pous de glaç. Recordem que l'ideari il·lustrat, en auge en aquest moment, donava gran importància a la millora de l'agricultura mitjançant aquest tipus d'obres.

També en aquesta època (1797) es van portar a can Coll els cossos de sant Vicenç ("el Victoriós") i santa Clara ("la Llumina"), els quals es van guardar a la casa fins que es van traslladar a la capella de la torre. La tradició, recollida en els goigs, diu que a can Coll van donar aixopluc a un pelegrí que es trobava malalt, el qual un cop recuperat resultà ser una persona romana important que, en agraïment, va facilitar que es traslladessin des de Roma els cossos d'aquests dos màrtirs que estaven enterrats a les catacumbes. Els sepulcres estaven un a cada costat de l'altar major, i a partir d'aleshores aquesta capella va ser coneguda popularment com la dels Cossos Sants. Era tradició fer-hi un aplec anual, que es va deixar de fer per la Guerra del Francès (GARCÍA-PEY, 1999: 211).

Al segle XIX la família Coll-Llanza (cognom que a la documentació apareix escrit de diferents maneres) va mantenir el seu estatus com a principals terratinents i poder fàctic a Lliçà de Vall, però la casa no va tenir ampliacions substancials. L'any 1818 el propietari era Anton Coll i de Llanza, i el 1847 ho era Eduardo de Llanza i Vila. En aquesta època la família residia a Barcelona i el casal era portat per masovers. L'heretat va aconseguir la seva màxima extensió en terres el 1847, amb 171 ha. El 1860 can Coll posseïa el 17 % del total del terme municipal i era clarament la propietat més gran i influent del municipi. Com a mínim des del 1818 la propietat incloïa també els masos Xiol, Canyet i la Casa Nova del Pla. A Lliçà d'Amunt tenien el mas Neri i altres terres fora del terme. El bosc representava una gran extensió de les terres, i s'estenia fins la serra de can Riera, a Granollers. El 1919 can Coll, amb 165 ha, continuava sent la propietat més gran del municipi, seguida per Vilardebò, que tenia 122 ha.

Pel que fa als conreus, la major part es dedicaven al secà. La vinya va tenir una incidència força limitada, que en el moment de màxima expansió, a mitjans del segle XIX, va arribar només a un 5%. Un altre conreu que al Vallès va tenir molta tradició a la segona meitat del segle XIX fou el cànem, i a la finca de can Coll possiblement fou important en aquesta època i va subsistir encara als primers decennis del segle XX, fins l'any 1923. A can Coll hi havia una bassa de cànem, que s'utilitzava en el procés per macerar o estovar la planta. A més de la mina de can Coll, ja esmentada, les terres també es beneficiaven del regadiu de la Mina dels Set Socis, que va rebre un impuls important l'any 1805. Això va permetre fer un salt important del regadiu, que va passar del 3% a un 24% de la superfície conreada a mitjans del segle XIX, i es va mantenir en una situació important al llarg del segle XX.

A principis del segle XX la rivalitat entre els dos principals terratinents del poble, can Coll i can Vilardebò, es va fer especialment visible. A la dècada de 1910 els propietaris d'ambdues masies van oferir terrenys diferents perquè es construís el cementiri municipal i, a la dècada de 1920, va passar un episodi similar quan s'havia de construir una nova escola i un nou ajuntament.

En aquesta època els propietaris foren Carlos de Llanza i Carvallo (ho era el 1905), i Ignasi de Llanza Montoliu (ho era el 1921). Posteriorment ho va ser Lluís Isbert Miró. Però qui portava la finca realment eren els masovers, que a principis del segle XX van esdevenir una família influent en el municipi. Un personatge destacat fou Jaume Armadans i Surós, que va formar part de la Junta directiva de la Cambra Agrària del Vallès, i el 1926 ingressà a l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, l'associació més representativa dels grans propietaris rurals de Catalunya. Era pròxim a la Lliga Regionalista, i va ser alcalde de Lliçà de Vall entre 1906 i 1909, i de 1923 a 1924. En iniciar-se la Guerra Civil algunes terres de can Coll van ser apropiades pels pagesos que les conreaven. A primers de setembre de 1936 Jaume Armadans fou assassinat per un escamot del comitè revolucionari de Granollers. Va ser l'únic lliçanenc afusellat durant les persecucions d'aquests primers mesos de la guerra. La capella de la casa fou saquejada i cal suposar que es van perdre les relíquies que guardava. El fill de Jaume, Julià Armadans i Serra, va abandonar el poble amb la seva família per refugiar-se a Barcelona. Altres grans propietaris, com Josep Vilardebò Uñó, van fer el mateix camí. Després de la guerra, Julià Armadans continuà essent masover de can Coll. Com el seu pare, va arribar a l'alcaldia de Lliçà de Vall (el 1943) i va dirigir el sindicat agrícola local. El 1951 fou destituït per les autoritats governatives a instàncies, pel que sembla, d'algunes persones influents del poble. L'últim masover de can Coll va ser Tomás Galán Castillo.

El 1957 la masia fou adquirida per Eduardo Sancho Costa, que estava casat amb Mercè Vilardell Capdevila. Els successors foren Eduardo, Maria, Montserrat i Mercè Sancho Vilardell. Després de la guerra la finca de can Coll havia experimentat ja una davallada molt forta, i a partir de 1953 la major part de les terres foren transferides a altres pagesos o a empreses constructores, de manera que a la dècada de 1960 l'heretat va quedar reduïda a la mínima expressió. Els anys 1970 es va fer una última rehabilitació de la casa quan s'hi va habilitar un petit habitatge modern a la part posterior.

El darrer propietari, Eduardo Sancho Costa, era un industrial del Poble Nou de Barcelona, col·leccionista i amant de l'art que estava en contacte amb artistes de l'època. D'aquí ve que a can Coll s'hi aplegués molta

obra de pintors coneguts, com Joaquim Urgell (Urgeell). També s'hi conserva una important col·lecció de ceràmica amb obres del ceramista Joan Baptista Guivernau i Sans, de mobiliari i d'objectes diversos. Però sobretot són remarcables les pintures que va encarregar l'any 1962 a l'artista Maties Palau Ferré (Montblanc 1921 - 2000) per decorar la capella. Palau Ferré havia estat deixeble de Picasso a París. Les pintures il·lustren el tema de l'arribada de les relíquies de sant Vicenç i santa Clara. Poc abans, la capella havia estat remodelada i ampliada per l'arquitecte Jordi Bonet Armengol en col·laboració amb l'artista Josep M. Subirachs, que hi va fer l'altar. Ambdós es van conèixer a can Coll i després van seguir col·laborant en l'obra de la Sagrada Família de Barcelona. La campana hi va ser col·locada l'any 1964 i porta el nom de les filles del propietari: Maria, Mercè i Montserrat. Eduardo Sancho també va dotar can Coll de mobiliari d'època, ja que quan va adquirir la casa tenia les estances buides.

A les dècades de 1970 i 1980 la planta baixa i el jardí van ser destinats a restaurant, que fou arrendat a Sadurní Ros Arimón. Llavors algunes sales es van adaptar per a aquest ús. Des del 2002 fins el 2012 aquest mateix espai fou llogat a l'Ajuntament per poder-hi realitzar diverses activitats. Finalment, l'any 2017 l'Ajuntament de Lliçà de Vall va adquirir tota la finca. Prèviament s'hi han realitzat intervencions de neteja i condicionament, així com un inventari dels béns mobles. El 2020 es van restaurar part de les pintures de la capella, el 2022 s'ha finalitzat la restauració de les cobertes i façanes exteriors, però resten pendants encara importants actuacions a l'interior.

Bibliografia

ANGULO, Virtuts; BARBANY, C; GARCÍA, M.R (1994). *Història medieval i moderna del Vallès Oriental*. Ed. Rourich.

BUSTO VEIGA, Anna M. (2005). "La masia de Can Coll: símbol de la pagesia benestant de Lliçà de Vall", *Notes*, vol. 21 (gener de 2005), Centre d'Estudis Molletans – Ajuntament de Mollet del Vallès, p. 51-80.

BUSTO VEIGA, Anna M. (2005). "La masia de Can Coll: símbol de la pagesia benestant de Lliçà de Vall", Treball consultable a internet: <https://www.lissadevall.cat/ambits/can-coll/>

BUSTO VEIGA, Anna M. (2017). *Els nostres records. A l'Arxiu Municipal de Lliçà de Vall*. Ajuntament de Lliçà de Vall, p. 19-23.

CARRERAS FONT, Núria et al. (1999). *Lliçà de Vall, 1.000 anys d'història*. Ajuntament de Lliçà de Vall, p. 110-111, 120-121.

DANTI, J; GALOBART, Ll; RUIZ CALONJA, J (1995). *La Vall de Tenes. Natura, passat i present d'un racó del Vallès*. Mancomunitat de la Vall del Tenes.

GARCIA-PEY, Enric (1999). *Lliçà d'Avall/de Vall. Recull onomàstic*. Ajuntament de Lliçà de Vall, p. 56-60, 211.

GARRIGA, Joan (1991). *De Licano Subteriore a Lliçà d'Avall/de Vall*. Ajuntament de Lliçà de Vall.

MARCO-PALAU, Francesc (2013). "Les pintures de Palau Ferré a la capella de can Coll (Lliçà de Vall)". *Revista del Centre d'Estudis de Granollers*, núm. 17, p. 167-177.

MARCO-PALAU, Francesc (2019). *El pintor que cremava els seus quadres. Assaig biogràfic de Maties Palau Ferré*. Editorial Gregal, Maçanet de la Selva, p. 71-74.

PLANAS, J; GARRIGA, J; BUXADERA, I (1993). *Història contemporània del Vallès Oriental*. Ed. Rourich.

ROVIRA, Francesc; SUNYOL BUSQUETS, Julieta (2021). *En Tragina i en Maties*. Editorial Alpina; Ajuntament de Lliçà de Vall.

VILAGINÉS, Jaume (1986). *La transició al feudalisme. Un cas original. El Vallès Oriental*. Estudis de Granollers i del Vallès Oriental, Ajuntament de Granollers.

